

70 let Ivany Macháčkové

Setkávám se s Ivanou poměrně často a mohu dosvědčit, že jubilantské klišé o dožití v plné svěžesti je na místě. Spravuje stále početná obroč povinností domácích i duchovních. Stejně je ovšem jasné, že uniká běžným šablonám a jde po cestě vroubené mezníky vědy i víry. Setkali jsme se na této její osobní trajektorii v Živě před 10 lety (2007, 4: LI–LII). Slavilo se výročí 60 let. Rok před definitivním ukončením profesní kariéry. Než se soustředíme na bilancování posledního desetiletí, zopakujme si podstatné části příběhu úspěšné biochemičky ve službách rostlinné biologie.

RNDr. Ivana Macháčková, CSc., se narodila 5. června 1946. Otec ve výsadce zahraničního obchodu, matka úřednice na ministerstvu. Středostavovská rodina z biotopu dejvické Hanspaulky. První Ivanino přiblížení k přírodním vědám bylo studium na jedné z nemnohých středních škol specializovaných na matematiku a fyziku. Zvítězila chemie. Fascinace realizovaná studiem na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze v letech 1964–69. Biochemie se stala koníčkem a rostliny nakonec předmětem zájmu. Diplomová práce vedená Vladimírem Jiráčkem na téma Vliv oxidu siřičitého na rostliny. Po skončení fakulty umístěnka na Výzkumném ústavu rostlinné výroby v Ruzyni v laboratoři Zdeňka Zmrhala. Práce na úkolu strategické povahy – vliv chlorocholchloridu (CCC) na růst a metabolismus. Cílovou plodinou byla pšenice, u níž se aplikoval CCC na statistických hektarech zkracovalo stéblo, aby se zabránilo poléhání a zvýšily se výnosy. Ponecháme-li stranou zadání doby, pro Ivanu téma znamenalo první setkání s rostlinnými hormony. Dlouhý růst je spojen i s otcem hormonů auxinem. Řešení problému jeho metabolismu pod vlivem peroxidáz. Bylo zahájeno až po mateřské dovolené v r. 1979. Výchova fyziologa pak byla rozšířena i na studium etylenu, dalšího fytohormonu a stanovení elektrických potenciálů jako vývojového markeru. Hormonální problematika přinesla originální výsledky, poskytla silný motiv dalšího směřování. Tvůrčí období netrvalo dlouho. Doba nastolila v r. 1980 jiný aktuální problém – výživu rostlin. Končí hormony, rozpaky, jak oslovit bez solidního zájmu a přípravy nové téma. Nabídlí jsme Ivaně přechod do Ústavu experimentální botaniky Československé akademie věd do Oddělení fyziologie vývoje a jeho regulace. Fytohormony tvořily významnou součást našeho zájmu a Ivanu jsme znali. Nabídku přijala. Věcně samozřejmost, oddělená v reálu dobovým příkopem kádrových tahanic. Ivana byla kádrově nedůvěryhodný element (bratr v r. 1968 emigroval do Kanady). Pravda sice tehdy neztvítězila, ale skončilo to dobře a Ivana se v r. 1984 stala spolupracovnicí naší vývojové laboratoře. Rychle se spřátelila

Zdeňka I. Macháčková

s novým modelem – merlíkem červeným (*Chenopodium rubrum*) a jeho příbuzným m. zedním (*C. murale*).

Následuje více než 20 let Ivaniny velmi úspěšné práce v naší laboratoři a nakonec, po mém odchodu, převzala její vedení. Bádání soustředěné na indukci kvetení u fotoperiodicky citlivých rostlin. Především Ivanina zásluha na získání korelací mezi změnami hladin fytohormonů, etylenu či cytokininů v různých orgánech i fázích indukčního cyklu kvetení. Oceňovaná analytická práce. Bilancovali jsme již i s Ivanou výsledky těch pokusů v Živě (2008, 1 a 2) a nebudu je zde nyní zvláště rozebírat. Svůj experimentální repertoár posléze rozšířila o výzkum markerů mrazuvzdornosti obilovin, studium vývojových endogenních rytmů a hledání melatoninu, který u živočichů endogenní rytmy reguluje. Vše na pozadí spolupráce s dalšími týmy našeho ústavu (skupina Miroslava Kamínka, Miroslava Strnada), které fytohormonální problematiku tradičně pěstují. Na tomto místě snad poznámka, že jsem se dosud nesetkal se školeným biochemikem, který tak cílevědomě pronikl do biologické podstaty své práce a na základě znalostí struktury rostlin, jejich transportních systémů i fotoperiodických procesů samostatně rozhodoval o designu experimentů.

Dále i „úřednické“ pokračování kariéry. V letech 1999–2007 působila ve funkci ředitelky Ústavu experimentální botaniky AV ČR. Paralelně pak jako zástupkyně České republiky ve Federation of European Societies of Plant Physiology (FESPP). Podařilo se jí zachovat, a dále kultivovat, způsob jednání nastolené jejím předchůdcem Jiřím Velemínským. Dědictví, jež určovalo chod instituce jako místa, kde se příjemně pracuje a kde jsou hrany případných konfrontací obrušované vstřícným jednáním. Vzpomínka, kterou doba nezahladila. Jako evropská činovnice se Ivana výrazně odlišovala od těch, kteří jednou za rok

přijedou podepsat protokol o činnosti organizace. Zaměřila se na pomoc národním organizacím, které se po letech badatelské dormance přihlásily ke společným cílům. Zchudlý Východ, bohatý Západ. V agendě bylo poskytování stipendií pro účast na společných setkáních (většinou kongresech), specializované semináře pro „doškolení“, pomoc při doplňování zastořených knižních fondů. Úspěchy i zklamání, Evropa fungovala často jinak než naše představy. Té práce, zejména pro domácí obec rostlinných biologů, bylo mnohem více, ale podstatné jsme uvedli.

Vraťme se k oné křižovatce, na níž Ivana 31. května 2007 ukončila druhý termín své ředitelské kadence a odchází za vírou, za hlasem srdce (to není literární trivialita, ale velmi autentické vyjádření, jež použila nejen ona sama). Preludiem ještě v době vedení ústavu, bylo v letech 2000–04 ukončené studium na Evangelické teologické fakultě UK oboru teologie křesťanských tradic. Nakonec se sama stává na 8 let koordinátorkou zmíněného bakalářského oboru, posléze rozšířeného o magisterské studium. Je také ředitelkou občanského sdružení (dnes zapsaného jako spolek) Institutu ekumenických studií. Volbou diecézního shromáždění se dostala do Ústřední rady Církve československé husitské, stala se její místopředsedkyní. Toto řazení Ivanina životopisu vyvolává představu životního kroku jako přestupu od řízení správy vědní oblasti k řízení statků církevních. Víra se neztratila. Víme, že byla a je naplňována a že jeden z takových projevů představují duchovní cvičení, jichž se Ivana zúčastňuje na domácích půdách nebo v klášteře sester sv. Josefa v Dánsku a Norsku. To je ale hájemství, kam nedovedeme a ani nechceme vstoupit. Pro ty, kdož Ivanu blíže poznali, není překvapením, že její agilnost, potřeba pomáhat dobrým řešením se projevila v neztenčené podobě i v novém prostředí s exekutivní pravomocí. Všudypřítomná v přípravě a naplnění Husova loňského jubilea spojeného i se záchranou a revitalizací jeho husineckého rodiště. Společné národní dědictví. Ani nepřekvapilo (mě, televizního diváka), když za Církev československou husitskou podepisovala restituční protokoly Ivana.

Nakonec střípek z mozaiky vzpomínání. Krátce po příchodu Ivany do naší vokořické laboratoře se při jakési plavé práci, připomínající draní perří (extirpace vzrostných vrcholů merlíku), dámská část účastníků ztichlým hlasem bavila o kulturních výdobytcích. Druhý den ráno Ivana předmět diskurz přinesla v perfektní podobě a nadstandardní chuti. Cizinec byl přijat do rodiny.

V tráslavé době naplňované stále většinou mírou skutků ostrých loktů i dikcí urážlivých slov hledáme východiska z nouze. Ivana patří k těm, kteří je poskytují a propagují příkladem.

Přišli gratulanti. Přání mnoha dalších let prožitých podle Tvého obrazu a zahrnujících i aspirace duchovní. Poděkování jménem obce rostlinných biologů domácích a *ex officio* i těch evropských za všechno, čím jsi tolikrát pomohla. Nakonec i pozdravení a přání od kamarádů biologů z hospody: ať ta setkání vydrží ještě dlouho.